

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

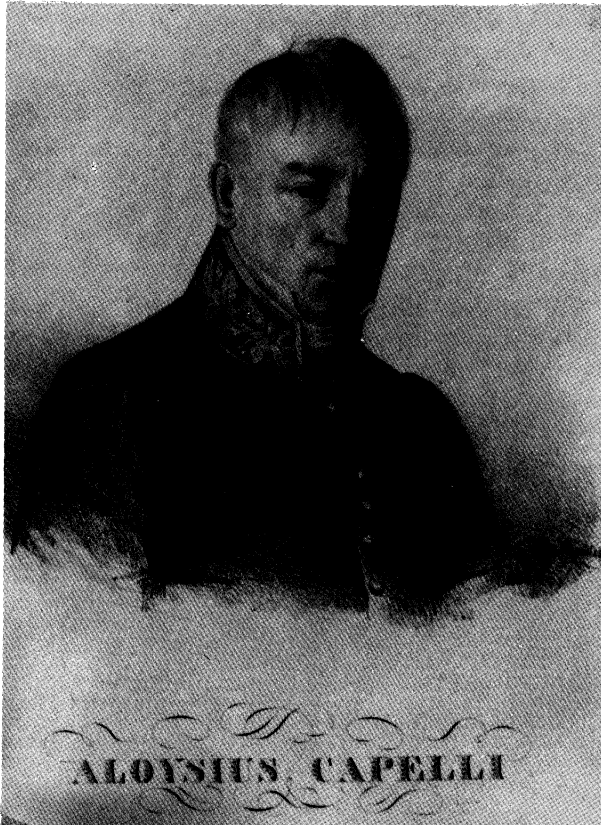
Kai valdžia patvirtino Akademijos adjunktus, pastoralinę teologiją 1835 m. pradėjo skaityti J. Narkevičius. Jis rėmėsi tais pačiais vadovėliais kaip ir A. Fijalkovskis. Iki 1840 m. A. Fijalkovskis dar dėstė dogminę ir moralinę teologiją naudodamasis Josepho Stapfo²⁶ ir M. Schenklio darbais. J. Stapfo vadovėlis moksliniu požiūriu tuo metu buvo vienas geriausių. Jame sunku aptikti jozefinizmo apraiškų. Po reformos, t.y. 1840 m., teologijos mokslus pradėjo dėstyti trys dėstytojai. Ši katedra dėstytojų skaičiumi buvo didesnė už Šventojo Rašto katedrą. Be to, tapęs rektoriumi, A. Fijalkovskis nebegalėjo tiek daug laiko skirti paskaitoms, jis skaitė tik dogminės teologijos kursą, A. Jakubelskis dėstė moralinę, o M. Valančius – pastoralinę teologiją. Abu adjunktai savo disciplinas skaitė pagal F. Pollascheko vadovėlius.

Programose dėstytojai nurodydavo tik svarbiausius autorius, naudotis kitais vadovėliais nebuvo draudžiama. Profesoriai ir adjunktai tam turėjo neblogas sąlygas. Dar prieš sukilimą misionierius Andrejus Pohlis savarankiškai parengė du moralinės teologijos vadovėlius pagal Pierre'ą Collet²⁷. Už juos Vilniaus universitetas jam suteikė teologijos daktaro laipsnį. Beje, šis misionierius gyveno Vilniuje. A. Pohlio vadovėliai sulaukė keleto leidimų ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Be to, 1833 m. Vilniaus vyskupijos spaustuvė išleido anoniminį trijų tomų vadovėlį "Institutiones theologiae moralis". Nuo 1840 m. padidinamas dėstomų valandų skaičius. Dogminei teologijai buvo skirtos šešios savaitinės valandos. Šį kursą klausydavo trečiojo ir ketvirtojo skyriaus klierikai. Moralinę teologiją dėstė antrajam ir trečiajam kursui po keturias valandas per savaitę. Mažiausiai laiko buvo skirta pastoralinei teologijai – tik dvi savaitinės valandos.

Bažnyčios istorija ir kanonų teisė. Vilniaus akademijoje ši katedra veikė atskirai. Vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje Bažnyčios istorijos katedrai dar priklausė ir dogminė teologija (pvz., Varšuvos akademija ją buvo sujungusi su Senojo ir Naujojo Testamentų katedra). Dėstė tik vienas profesorius, iki 1838 m. – A. Cappelli, vėliau – adjunktas K. Borovskis.

²⁶ J. Stapf, *Theologia moralis, Oeniponte*, vol. 1 – 4, 1827–1831.

²⁷ A. Pohl, *Institutiones theologiae moralis ad usum ecclesiasticorum*, vol. 1 – 2, Vilnae, 1809 – 1810.

Profesorius Aloysius Cappelli
(1777-1838)

Kanonų teisę A. Cappelli skaitė ir Vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje. Bažnyčios istoriją joje dėstė kiti profesoriai (A. Klungevičius, A. Fijalkovskis). Akademijoje šiuos abu mokslus privalėjo dėstyti vienas žmogus. A. Cappelli gerai išmanė kanonų teisę ir 1819 m. parašė vadovėlį, iš kurio tiek seminarijoje, tiek Akademijoje skaitė paskaitas²⁸. Sunkiau šiam profesoriui sekėsi dėstyti Bažnyčios istoriją, be to, jis labai kritiškai žiūrėjo į bažnytinius šaltinius. Dažnai į paskaitas ateidavo prastai joms pasirengęs.

Bažnyčios historiografijos srityje Šviečiamajame amžiuje buvo bandoma sulyginti Bažnyčios istoriją su pilietine. Austrijos profesorių vadovėliai buvo persunkti racionalizmo ir antiromiškumo. Vilniuje jau prieš sukilimą pasirodė Mathiaso Dannenmayro bažnyčios istorija²⁹. Be to, klierikai galėjo naudotis pijoro Teodoro Ostrowskio (Ostrowski)³⁰ ir Simono Bielskio (Bielski)³¹ parašytais vadovėliais. Vis labiau silpnėjant jozefinizmui, tapo populiarus vengrų pijoro J. Nepomuko Albero vadovėlis³², kuris buvo anksčiau parašytos penkiatomės Bažnyčios istorijos santrauka. J. Albero veikalas labiau atitiko atgimstančios Bažnyčios siekius, jame ne toks ryškus antiromiškumas.

A. Cappelli, nors ir dažnai kaltintas kritišku požiūriu į Bažnyčios reikalus, vis dėlto siekė pasirinkti geriau parašytus darbus. Savo paskaitas jis dėstė pagal J. Albero vadovėlį. K. Borovskis, 1838-1839 mokslo metų pradžioje pakeitęs A. Cappelli, Bažnyčios istorijos kursą skaitė pagal Jakobo Ruttenstocko vadovėlį³³.

Pagal kokį veikalą K. Borovskis dėstė kanonų teisę, programoje nenurodyta. Aleksas Petranis teigia, jog pagal M. Schenkli³⁴, kurio vadovėlis buvo vienas geriausių XIX a. Jau 1839 m. Akademia gavo Rusijos valdžios liepimą, be Bažnyčios teisės, aiškinti ir Rusijos

²⁸ A. Cappelli, *Manuale iuris canonici, quod in usum auditorum quinquaginta tabulis synoptics delineavit et brevibus notis illustravit*, Vilnae, 1819.

²⁹ M. Dannenmayr, *Institutiones historiae ecclesiasticae*, vol. 1-2, Vilnae, 1820 – 1821.

³⁰ T. Ostrowski, *Dzieje i prawa Kościoła polskiego*, t. 1 – 3, Warszawa, 1783.

³¹ S. Bielski, *Historia kościoła*, Warszawa, 1809.

³² J. Alber, *Epitome institutionum historiae ecclesiasticae*, Peszt, 1826.

³³ J. Ruttenstock, *Institutiones historiae ecclesiasticae*, Viena, 1839.

³⁴ A. Petrani, "Akademia Duchowna w Wilnie", in: *Dzieje Teologii Katolickiej w Polsce, wiek XIX i XX*, t. 3, cz. 1, Lublin, 1976, s. 411.

valstybės įstatymus. Tiesa, tuo metu Akademijos bibliotekoje dar nebuvo nė vieno Rusijos valstybės įstatymų sąvado tomo. Akademijos rektorius Kolegijos prašė atsiųsti tokį sąvadą. 1841-1842 mokslo metų programoje pažymima, kad alumnams aiškinami Rusijos įstatymai, susiję su Bažnyčia³⁵.

Bažnyčios istorijos kursą vienus metus klausė pirmojo kurso klierikai. Paskaitos vykdavo po vieną valandą keturis kartus per savaitę. Buvo dėstoma visa Bažnyčios istorija nuo seniausių laikų.

Kanonų teisė buvo dėstoma dvejus metus pirmojo ir antrojo kurso klierikams po dvi valandas per savaitę.

Homiletika. Pamokslų sakymo meną visą laiką, nuo 1833 iki 1842 m., dėstė buvęs Vilniaus universiteto profesorius L. Borovskis, populiariausias Akademijos dėstytojas. Kaip ir derėjo, jis turėjo puikią iškalbą. Be to, Vilniuje buvo gerų pamokslininkų, kurių klausydamiesi būsimieji kunigai galėjo semtis patirties. Pirmaisiais dėstymo metais L. Borovskis naudojosi Blaise'o Gisberto veikalais³⁶. Vėliau Akademijos profesorius J. Skydelis parašė homiletikos vadovėlį³⁷.

Pamokslų sakymas taip pat atspindėjo epochos idėjas: natūralizmą, istorizmą, racionalizmą, naujo Bažnyčios vaidmens suvokimą. Rašydamas apie pamokslų turinį, J. Skydelis ypač daug dėmesio skyrė argumentams, nes jie turi didžiausią poveikį³⁸. Pirmoje vietoje – argumentai, paimti iš Šventojo Rašto, antroje – iš šventųjų gyvenimų ir giesmių, trečioje – iš patirties arba gyvenimo, praktinio proto išvados ir galiausiai – argumentai, paimti iš pasaulietinių rašytojų kūriniių³⁹.

J. Skydelio vadovėlių Akademijos profesoriai labai gerai vertino. A. Fijalkovskis rašė: “Jis paėmė visa, kas geriausia yra parašyta lotynų, prancūzų, anglų ir ypač vokiečių kalbomis”⁴⁰. Taigi L. Borovskis galėjo visiškai pasitikėti naujuoju vadovėliu. Be J. Skydelio homiletikos

³⁵ *Conspectus praelectionum in academia ecclesiastica Romano-Catholica Vilnensi et seminario dioecessano cum eadem conjuncto (1841-1842)*, Vilnac, 1841, p. 7.

³⁶ B. Gisbert, *Le bon goût de l'Éloquence Chrétien*, Lyon, 1702; idem, *De Eloquentia sacra*, Venetiiis, 1766.

³⁷ J. Skidell, *Celnievsze prawidła homiletiki, czyli wymowy kazahney*, Wilno, 1835.

³⁸ Ibidem, s. 24 – 27.

³⁹ Ibidem, s. 37 – 39.

⁴⁰ A. Fijalkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S. P. Jana Skidella*, s. 27.